

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата архітектури, доцента, доцента кафедри дизайну та графіки
факультету архітектури, будівництва та дизайну Національного університету
«Київський авіаційний інститут»

ГНАТЮК Лілії Романівни

на дисертаційну роботу **РИШКЕВИЧ Наталі Олександрівни**

«Дизайн інтер'єрів бібліотек: історія, тенденції, інновації»

представлену на здобуття ступеня доктора філософії (PhD)

з мистецтвознавства за спеціальністю 022 Дизайн

Актуальність дослідження зумовлена зміною ролі бібліотеки в умовах розвитку інформаційного суспільства, цифровізації та трансформації суспільних потреб. Сучасні бібліотеки виконують не лише інформаційну функцію, а й виступають осередками освіти, культури, комунікації, соціальної взаємодії та дозвілля. Це потребує переосмислення підходів до організації їх внутрішнього середовища, забезпечення гнучкості, доступності, інклюзивності та здатності адаптуватися до змінних потреб користувачів.

Сучасний етап розвитку суспільства супроводжується глибинними трансформаціями інформаційно-комунікаційного середовища. Бібліотеки як традиційні інституції збереження та трансляції знань постають перед необхідністю переосмислення своїх функцій, диверсифікації послуг та просторової перебудови. Забезпечення доступу до друкованих фондів перестає бути єдиною чи пріоритетною домінантою їхньої діяльності – бібліотека трансформується у відкритий соціокультурний, освітній та комунікативний простір («третє місце»), що потребує створення принципово нових гнучких, інклюзивних та високоестетичних інтер'єрів.

Незважаючи на наявність різноманітних публікацій щодо проєктування сучасних бібліотек, наразі відсутні комплексні наукові дослідження, присвячені дизайну інтер'єрів бібліотек у контексті їх історичного розвитку, сучасних тенденцій та інноваційних напрямів формування бібліотечного середовища.

Актуальність дисертаційного дослідження Н.О. Ришкевич зумовлена об'єктивною потребою наукового узагальнення історичного досвіду формування бібліотечних просторів, системної класифікації чинників їхнього розвитку та розроблення інноваційних дизайн-принципів організації інтер'єрного середовища в умовах цифровізації. Робота відповідає пріоритетним напрямкам розвитку вітчизняного дизайну, спрямованого на вирішення актуальних завдань реновації та модернізації громадських просторів України в контексті повоєнної відбудови та соціальної адаптації громадян.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до напрямку наукових досліджень кафедри дизайну інтер'єру і меблів Н/н 41/25 «Актуальні проблеми та перспективи розвитку дизайну середовища» (2022-2025 рр.) у межах ініціативної теми 0124U004871 «Функціонально-типологічні та естетичні проблеми дизайну середовища» (2025-2026 рр.).

Необхідно відзначити сучасність мети дослідження, яка полягає комплексному дослідженні історії розвитку, сучасних тенденцій та інноваційних напрямів формування дизайну інтер'єрів бібліотек, а також у виявленні

особливостей їх функціонально-планувальної, композиційно-просторової, предметно-просторової та художньо-образної організації.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірність і новизна. Аналіз наукової літератури та джерельної бази

Здобувачка здійснила якісний та вичерпний аналіз вітчизняного та зарубіжного наукового доробку, який охоплює 256 найменувань у списку використаних джерел та 361 джерело емпіричної бази. Проблемне поле окреслено коректно та охоплює історико-архітектурні, бібліотекознавчі, середовищно-дизайнерські та UX-орієнтовані напрями.

Аналіз бібліографії показав високий рівень академічної сумлінності. Авторка спирається на авторитетні міжнародні та вітчизняні праці. Усі цитування супроводжуються точними посиланнями; пряма мова відповідно оформлена; текстових запозичень без посилань (плагіату) не виявлено.

Заявлені хронологічні межі (XX–XXI ст. з екскурсом в історичну еволюцію від Месопотамії, Античності та Середньовіччя) витримано точно.

Географічно-територіальні межі: дисертантка коректно окреслила глобальний досвід (Європа, Північна Америка, Азія) та вітчизняні локації (Київ, Кропивницький, Жорнівка Київської обл.). Вживана топоніміка та історична періодизація (давньосхідна, антична, монастирська/середньовічна, Ренесанс, Просвітництво, модернізм, інформаційна доба) повністю відповідають науковим історико-культурологічним та мистецтвознавчим стандартам.

Мета роботи – здійснення комплексного мистецтвознавчого та дизайн-аналізу історії розвитку, сучасних тенденцій та інноваційних напрямів формування дизайну інтер'єрів бібліотек. Формулювання мети чітке, а поставлені шість дослідницьких завдань впливають із неї та повністю розкривають предмет дослідження (функціонально-планувальні, композиційно-просторові та художньо-образні особливості інтер'єрів) і об'єкт (інтер'єри сучасних бібліотек).

Методологічна основа є мультидисциплінарною та базується на поєднанні системного, середовищного, типологічного та людиноцентричного (UX) підходів. Спеціальні методи (історико-архітектурний, порівняльний аналіз, кейс-стаді, функціонально-планувальний, ергономічний та нормативний аналіз) дозволили забезпечити високий рівень обґрунтованості висновків.

Достовірність основних положень роботи. Наукові положення, викладені у роботі Наталі РИШКЕВИЧ, обґрунтовано результатами опрацювання значного теоретичного та фактичного матеріалу і базуються на фундаментальних положеннях сучасної науки та результатах наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених. Автором сформульовано актуальність теми, мету і завдання, об'єкт і предмет дослідження, а також обґрунтовано новизну та практичне значення роботи. Цілісність роботи забезпечується належним структуруванням матеріалу. Логічність побудови викладення матеріалу дозволила автору перейти від аналізу сучасного стану проблеми до її вирішення. Наукова обґрунтованість та достовірність положень, висновків і рекомендацій забезпечені вибором методів дослідження, достатньою теоретичною базою та вирішенням поставлених завдань.

Наукова новизна роботи полягає у системному розкритті дизайну інтер'єрів бібліотек як цілісного предметно-просторового середовища, в комплексній характеристиці дизайну інтер'єрів бібліотек у контексті їх історичного розвитку, сучасних тенденцій та інноваційних напрямів формування бібліотечного середовища. *Вперше:*

- визначено закономірності трансформації бібліотечного простору від фондоцентричного книгосховища до гібридного багатофункціонального соціокультурного середовища;

- виявлено та систематизовано сучасні тенденції інтер'єрного дизайну бібліотек (багатофункціональність, гнучкість/адаптивність, діджиталізація, біофільність, художньо-образна виразність та просторова ідентичність) та визначено особливості впливу зміни суспільної ролі бібліотеки на формування її інтер'єрів;

- обґрунтовано вплив цифрових та smart-технологій (RFID, AR/VR, інтерактивні поверхні), користувацького досвіду та соціальної ролі сучасної бібліотеки на зонування і логіку руху користувачів.

Удосконалено періодизацію еволюції бібліотечних просторів (виокремлено 4 історичні моделі: закрита фондоцентрична, репрезентативно-зальна, функціонально-раціональна, відкрита публічна) та їхню архітектурно-просторову типологію (централізований, лінійний, атріумний, відкритий, гібридний типи).

Теоретичне значення роботи полягає у поповненні понятійно-термінологічного апарату теорії дизайну середовища, поглибленні концептуальних засад зонування та меблювання адаптивних громадських просторів, а також у створенні теоретичного підґрунтя для подальших наукових розробок у галузі дизайн-проектування, у розширенні наукових даних про дизайн інтер'єрів бібліотек у контексті їх історичного розвитку, сучасних тенденцій та інноваційних напрямів формування бібліотечного середовища.

Практичне значення дослідження полягає в узагальненні сучасного досвіду формування бібліотечних інтер'єрів та окресленні особливостей організації багатофункціональних просторів, функціонального зонування, інтеграції цифрових технологій, забезпечення інклюзивності, гнучкості й адаптивності середовища.

Практична цінність дисертаційного дослідження висока і підтверджена активними впровадженнями:

1. У реальному проєктному секторі: матеріали використано ТОВ «Міра Архітекс» при розробці концепції реновації інтер'єру Кіровоградської обласної бібліотеки для юнацтва ім. Євгена Маланюка у м. Кропивницький.

2. У конкурсній та соціальній діяльності: напрацювання застосовано в проєкті реконструкції громадського простору з бібліотекою в с. Жорнівка Фастівського району Київської області в межах IRS-хакатону «100 ідей для міст».

3. У навчальному процесі: результати впроваджено в Освітньо-наукову програму КНУТД при викладанні дисциплін «Комплексне дизайн-проектування», «Дизайн середовища», «3D-моделювання» для здобувачів

спеціальності 022 Дизайн.

Результати дослідження можуть бути використані проєктними організаціями, бібліотечними установами та органами місцевого самоврядування під час створення, реконструкції, реновації й модернізації бібліотечних просторів, а також у практиці формування освітніх хабів, коворкінгів, культурних центрів та інших громадських середовищ знань, де поєднуються навчальні, комунікативні й культурні функції.

Впровадження результатів дисертації. Апробація результатів дисертаційної роботи автором здійснена шляхом участі в низці конференцій, зокрема: Результати дисертаційного дослідження апробовано на 13 наукових і науково-практичних заходах, зокрема: Всеукраїнських наукових конференціях молодих вчених та студентів «Наукові розробки молоді на сучасному етапі» (м. Київ, КНУТД, 2017, 2019 рр.); Міжнародних науково-практичних конференціях «Актуальні проблеми сучасного дизайну» (м. Київ, КНУТД, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025 рр.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Гагенмейстерські читання» (м. Кам'янець-Подільський, 2022 р.); V Міжнародному симпозиумі «Industrial and product design: Creativity. Technology. Marketing» (Кишинів, Республіка Молдова, 2023 р.); II Міжнародній науковій конференції «Глобальні виклики та інновації: шляхи розвитку сучасної науки» (м. Тернопіль, 2024 р.); V Всеукраїнській конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості» (Київ, КНУТД, 2024 р.); I Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Дизайн і глобалізація в умовах сучасних реалій» (м. Хмельницький, 2025 р.); IX Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції молодих вчених та студентів «Традиції та новації в дизайні» (м. Луцьк, ЛНТУ, 2025 р.).

Оцінка наукових публікацій. За результатами досліджень опубліковано 22 праці, серед яких 5 статей у фахових виданнях України, 1 стаття у закордонному науковому журналі, 16 доповідей на всеукраїнських і міжнародних наукових конференціях. Публікації автора за темою дисертації повно та адекватно розкривають її зміст.

Оцінка змісту, стилю та мови дисертації, її завершеності, оформлення. Дослідження виконано відповідно до встановлених правил та вимог щодо наукового стилю, мови та оформлення роботи.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 399 сторінок; додатки – 139 сторінок. Обсяг основної частини дисертації становить 212 сторінок. Список використаних джерел налічує 256 найменувань з основного переліку та 361 джерело емпіричної бази дослідження. Структура дисертації і послідовність викладу матеріалу відповідають поставленим цілям і завданням дослідження. Дисертація написана чітко, ілюстративний матеріал має достатній ступінь інформативності.

У вступі здобувачка розкриває загальну характеристику роботи, актуальність, теоретико-методологічні засади та зв'язок дослідження з науковими програмами, планами та темами. На підставі критичного аналізу

наукових праць за напрямом роботи визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, хронологічні межі та методи дослідження; окреслено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; наведено відомості щодо апробації та впровадження результатів роботи; показано особистий внесок здобувача і наведено структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі автором досліджено стан наукової розробленості проблеми дизайну інтер'єрів бібліотек на основі аналізу вітчизняних і зарубіжних джерел. Встановлено, що сучасні дослідження бібліотек розвиваються в історико-архітектурному, бібліотекознавчому, типологічному, UX-орієнтованому та середовищно-дизайнерському напрямках. Виявлено трансформацію бібліотеки від традиційного книгосховища до відкритого багатофункціонального соціокультурного простору, орієнтованого на комунікацію, навчання, громадську взаємодію та використання цифрових технологій. Водночас встановлено недостатню розробленість комплексного підходу до аналізу бібліотечного інтер'єру як цілісної системи взаємопов'язаних функціональних, просторових, технологічних, ергономічних та художньо-образних компонентів. Систематизовано понятійно-термінологічний апарат дослідження, що охоплює категорії бібліотечного середовища, функціонально-просторової організації, цифровізації, інклюзивності, гнучкості та трансформації простору. Сформовано методологічну та джерельну базу дослідження, яка поєднує системний, середовищний, типологічний і людиноцентричний підходи та забезпечує комплексне вивчення історичного розвитку, сучасних тенденцій і інноваційних напрямів формування бібліотечних інтер'єрів.

У другому розділі досліджено історичну еволюцію бібліотечних закладів, сучасну практику проєктування бібліотек, фактори формування бібліотечного середовища та типологію сучасних бібліотек. Проаналізовано розвиток бібліотечних просторів від стародавніх книгосховищ до бібліотек інформаційної доби та виявлено закономірності трансформації їх архітектурно-просторової організації, функціонального наповнення, інтер'єрного середовища та характеру користування. Встановлено, що розвиток бібліотечного простору відбувався від закритих структур фондосховищ до відкритих багатофункціональних середовищ, орієнтованих на широкий спектр користувачів та різноманітні сценарії діяльності. На основі історико-аналітичного дослідження виокремлено чотири моделі розвитку бібліотек: закриту фондоцентричну, репрезентативно-зальну, функціонально-раціональну та відкриту публічну.

На основі порівняльного аналізу реалізованих бібліотечних об'єктів, створених або реконструйованих у ХХІ ст., досліджено сучасну практику дизайну бібліотек. Встановлено, що сучасна бібліотека трансформувалася з традиційного книгосховища у багатофункціональне середовище, яке поєднує інформаційні, освітні, культурні, рекреаційні та соціально-комунікативні функції. Виявлено тенденції відкритості простору, сценарної різноманітності, розвитку громадських функцій, інтеграції цифрових сервісів, використання біофільного дизайну, екологічно орієнтованих рішень та підвищення рівня доступності для різних груп користувачів.

Систематизовано фактори та умови, що впливають на формування

сучасного бібліотечного середовища. Встановлено, що організація бібліотечних інтер'єрів визначається комплексною взаємодією соціально-економічних, природно-географічних, містобудівних, ергономічних, екологічних, типологічних, технічних, естетичних та культурологічних чинників, які впливають на функціональне наповнення, рівень технологічної оснащеності, комфортність, доступність та художню виразність середовища.

Проаналізовано та систематизовано основні підходи до типології бібліотек, зокрема функціональний, соціально орієнтований та архітектурно-просторовий. Встановлено, що поряд із традиційною класифікацією бібліотек поширення набули сучасні моделі, які розглядають бібліотеку як освітній, культурний, інформаційний і громадський центр. На основі аналізу реалізованих об'єктів запропоновано узагальнену архітектурно-просторову типологію сучасних бібліотек, до складу якої входять централізований, лінійний, атріумний, відкритий та гібридний типи організації простору. Встановлено, що сучасна бібліотека дедалі частіше функціонує як гібридне середовище, у якому поєднуються інформаційні, освітні, культурні та комунікативні функції, а різні типи просторової організації можуть співіснувати в межах одного об'єкта.

У третьому розділі досліджено особливості формування сучасного бібліотечного середовища в умовах цифровізації суспільства та трансформації функцій бібліотеки. Встановлено, що провідною тенденцією розвитку бібліотечних інтер'єрів є перехід від жорстко структурованої системи приміщень до відкритого багатофункціонального середовища, орієнтованого на різноманітні сценарії користування. Систематизовано основні типи функціональних зон сучасних бібліотек, серед яких зони індивідуальної роботи, колаборативні простори, громадські та подієві зони, мультимедійні середовища, рекреаційні, дитячі та молодіжні простори. Визначено особливості взаємодії в межах сучасних моделей просторової організації та встановлено переважання гібридних і поліцентричних структур, що забезпечують багатофункціональність, адаптивність і підтримку різних форматів користувацької активності.

Досліджено роль меблювання у формуванні бібліотечного середовища та встановлено його трансформацію від утилітарного елемента до одного з основних інструментів функціонально-просторової організації інтер'єру. Визначено, що сучасні меблеві системи виконують ергономічні, зонувальні, комунікативні, трансформаційні та художньо-образні функції. Узагальнено особливості використання модульних, мобільних і трансформованих меблів, які забезпечують оперативну зміну конфігурації простору, підтримують різні сценарії навчальної, культурної, комунікативної та рекреаційної діяльності, а також сприяють формуванню інклюзивного та людиноорієнтованого середовища.

Проаналізовано вплив сучасних інформаційних технологій на організацію бібліотечних просторів і визначено основні напрями цифрової трансформації бібліотек. Встановлено особливості використання автоматизованих систем обслуговування користувачів, RFID-технологій, електронних каталогів, мультимедійних комплексів, інтерактивних поверхонь, медіа-стін, навігаційних систем, цифрових засобів інклюзивності, технологій

доповненої та віртуальної реальності, а також інтелектуальних систем управління внутрішнім середовищем. Доведено, що інтеграція цифрових сервісів сприяє формуванню гібридного бібліотечного простору, у якому фізичне та цифрове середовища функціонують як єдина інформаційно-комунікаційна система.

На основі аналізу реалізованих бібліотечних об'єктів узагальнено сучасні тенденції формування бібліотечних просторів. Виявлено, що визначальними напрямками розвитку сучасних бібліотек є багатофункціональність середовища, інтеграція інноваційних і цифрових рішень, гнучкість та адаптивність просторової структури, посилення художньо-образної виразності й формування просторової ідентичності. Встановлено, що сучасна бібліотека трансформується у відкритий інформаційний, освітній, культурний і комунікативний центр, здатний адаптуватися до змінних потреб користувачів та суспільства.

Висновки до розділів та загальні висновки логічно відображають етапи проведення дослідження, виконання завдань дослідження та дають підстави для підтвердження досягнутої наукової новизни дисертаційної роботи.

До основних здобутків роботи слід віднести:

- вперше цілісно встановлено закономірності еволюції бібліотечного простору від традиційного «книгосховища» до відкритого, гнучкого й багатофункціонального соціокультурного простору під впливом зміни суспільної ролі бібліотеки;
- виявлено та виокремлено ключові напрями формування сучасних бібліотечних інтер'єрів, серед яких: багатофункціональність та сценарна різноманітність; інтеграція інноваційних і цифрових/smart-рішень (RFID, AR/VR, інтерактивні поверхні, автоматизація); гнучкість, трансформаційність та адаптивність просторової структури; посилення художньо-образної виразності, створення просторової ідентичності та біофільний дизайн;
- виявлено та виокремлено ключові напрями формування сучасних бібліотечних інтер'єрів, серед яких: багатофункціональність та сценарна різноманітність; інтеграція інноваційних і цифрових/smart-рішень (RFID, AR/VR, інтерактивні поверхні, автоматизація); гнучкість, трансформаційність та адаптивність просторової структури; посилення художньо-образної виразності, створення просторової ідентичності та біофільний дизайн;
- запропоновано узагальнену типологію сучасних бібліотек, що спирається на поєднання функціонального, соціального й просторового підходів (виділено *централізований, лінійний, атріумний, відкритий та гібридний/поліцентричний* типи);
- набули подальшого розвитку положення щодо використання предметно-меблевого наповнення (модульних, мобільних та трансформованих меблів) як головного інструменту зонування й забезпечення інклюзивності, а також підходи до інтеграції цифрового середовища як єдиної з фізичним простором екосистеми.

Дискусійні питання та зауваження щодо змісту дисертації. При загальній високій оцінці та беззаперечній цінності дисертаційної праці вважаю за необхідне висловити кілька зауважень і дискусійних побажань:

1. Змістове зауваження: у розділі 3.3, де аналізується впровадження діджитал-технологій (RFID, AR/VR, медіастіни), недостатньо розкрито питання сенсорного та акустичного дискомфорту, який може виникати через високу насиченість інтер'єрів мультимедійними пристроями, та засобів його дизайнерської компенсації.

2. Методологічно-типологічне зауваження: запропонована автором у розділі 2.4 типологізація (централізований, лінійний, атріумний, відкритий, гібридний типи) більшою мірою спирається на об'ємно-просторові та планувальні схеми будівель, тоді як для спеціальності 022 Дизайн доцільно було б додатково акцентувати на класифікації за предметно-середовищними та художньо-стильовими ознаками.

3. Графічно-редакційне зауваження: у Додатках на окремих планшетах авторських проєктних пропозицій спостерігається дещо дрібне текстове маркування на експлікаціях приміщень, що дещо ускладнює їх оперативне візуальне зчитування.

Зазначені зауваження мають дискусійний та рекомендаційний характер і не знижують високої наукової та практичної цінності виконаного дослідження.

Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії». Дисертація Наталі Олександрівни РИШКЕВИЧ за темою «Дизайн інтер'єрів бібліотек: історія, тенденції, інновації» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», зокрема пп. 5, 6, 7, 8, 9. Робота є самостійною науковою працею, виконаною з дотриманням академічної доброчесності. Сформульовані в роботі наукові положення та отримані теоретичні й практичні результати є актуальними, відзначаються структурною послідовністю змісту й форми, підтверджують особистий внесок здобувача.

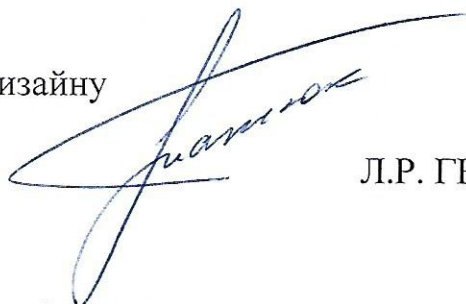
Загальний висновок. Дисертаційна робота Наталі Олександрівни РИШКЕВИЧ на тему «Дизайн інтер'єрів бібліотек: історія, тенденції, інновації» виконана на високому рівні, що свідчить про досягнення поставлених наукових задач із застосуванням відповідних наукових методів, отримання нових наукових результатів в галузі дизайну середовища. Дисертація має перспективи подальшого розвитку з точки зору теорії і практики дизайну.

Таким чином, можна стверджувати, що дисертаційна робота на тему «Дизайн інтер'єрів бібліотек: історія, тенденції, інновації», представлена на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 022 Дизайн, за своїм науковим рівнем та практичною цінністю, змістом та оформленням повністю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти,

наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р., із змінами, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України 19 травня 2023 р. № 502, а її автор Наталя Олександрівна РИШКЕВИЧ заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 022 Дизайн.

Офіційний опонент,

кандидат архітектури, доцент,
доцент кафедри дизайну та графіки,
Факультет архітектури, будівництва та дизайну
Національного університету
«Київський авіаційний університет»

Л.Р. ГНАТЮК

Підпис Гнатюк Л.Р. завідаючо.

В.о. начальника ВЖ та В.о. кафедр Наталія Захарова